VIOLENȚA ÎN FAMILIE COMISĂ ÎN CYBERSPAȚIU

DOMESTIC VIOLENCE COMMITTED IN CYBERSPACE

CZU: 343.615-027.553:004 **DOI:**https://doi.org/10.59295/ssdoed2024.14

Gheorghe RENIȚĂ[1]

ABSTRACT. *This article starts from the premise that most crimes can be committed not only offline but also online. Thus, domestic violence can also be committed in cyberspace. Moreover, the concept of "cyberviolence" was outlined. This concept is found in several documents adopted under the auspices of the United Nations, the Council of Europe, and the European Union. More recently, the European Court of Human Rights has expressly emphasized that cyberviolence constitutes a form of domestic violence. It is about the cases of Buturugă v. România and Volodina v. Russia (no. 2). This article analyses the reasoning of the European Court of Human Rights. It is shown that cyberviolence against a family member generates a serious interference in the private life of the person, i.e., in the right guaranteed by art. 8 of the European Convention on Human Rights and, respectively, of art. 28 of the Constitution of the Republic of Moldova. And the national authorities have a positive obligation to conduct an effective investigation. Such an investigation must lead to the identification of the perpetrator, his punishment and compensation to the victim.*

Keywords : *offence, cyberviolence, cyberbullying, domestic violence, effective investigation, victim*

REZUMAT. *Acest articol pornește de la premisa că majoritatea infracțiunilor pot fi comise nu doar offline, ci și online. Așadar, violența în familie poate fi comisă și în cyberspațiu. De altfel, s-a conturat conceptul de „violență cibernetică". Acest concept se regăsește în mai multe documente adoptate sub egida Organizației Națiunilor Unite, Consiliului Europei și Uniunii Europene. Mai nou, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a accentuat expres că violența cibernetică constituie o formă a violenței în familie. Este vorba despre cazurile Buturugă v. România și Volodina v. Rusia (nr. 2). În acest articol sunt analizate raționamentele Curții Europene a Drepturilor Omului. Se arată că violența cibernetică împotriva unui membru de familie generează o ingerință gravă în viața privată a persoanei, i.e., în dreptul garantat de art. 8 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului și, respectiv, de art. 28 din Constituția Republicii Moldova. Iar autoritățile naționale au obligația pozitivă de a efectua o anchetă efectivă. O astfel de anchetă trebuie să conducă la identificarea făptuitorului, la pedepsirea acestuia și la despăgubirea victimei.*

Cuvinte-cheie: *infracțiune, violență cibernetică, cyberbullying, violență în familie, anchetă efectivă, victimă*

1. Introducere

Cyberspațiul constă din rețeaua interdependentă de infrastructuri informatice, incluzând internetul, rețelele de comunicații electronice, sistemele informatice, procesoarele și controlerele încorporate [1].

[1] Gheorghe RENIȚĂ, doctor în drept, lector universitar, Universitatea de Stat din Moldova, ORCID ID: https://orcid.org/0000-0003-2722-009X, e-mail: gheorghe.renita@usm.md

În același timp, cyberspațiul – în care existența virtuală devine tot mai mult o a doua natură umană – reprezintă un mediu propice (sau un „vest sălbatic”, după cuvintele lui B. Sandywell [2]) pentru comiterea unor infracțiuni. Majoritatea infracțiunilor pot fi comise nu doar offline, ci și online.

Nu face excepție nici infracțiunea de violență în familie. De altfel, s-a afirmat că o formă a violenței în familie o constituie „violența cibernetică” [3].

2. Conceptul de „violență cibernetică”

Conceptul de „violență cibernetică” („*cyberviolence*” sau „*cyberbullying*”) nu se conține în cadrul normativ intern, însă se regăsește în mai multe documente adoptate sub auspiciul Organizației Națiunilor Unite, Consiliului Europei și UE. Spre exemplu, potrivit unui raport privind violența cibernetică împotriva femeilor și a fetelor, publicat în 2015 de o comisie specializată din cadrul Organizației Națiunilor Unite, violența cibernetică împotriva femeilor și fetelor trebuie abordată din perspectiva definiției pe care Organizația Națiunilor Unite o dă violenței împotriva femeilor și fetelor. Potrivit acestui raport [4], violența cibernetică prezintă astfel următoarele caracteristici:

„Termenul «cibernetic» este utilizat pentru a înțelege diferitele moduri în care Internetul exacerbează, amplifică sau răspândește abuzul. Spectrul complet de comportamente variază de la hărțuirea online la dorința de a provoca vătămări fizice, inclusiv [săvârșirea de] agresiuni sexuale, omor și [incitări la] sinucidere. Violența cibernetică îmbracă forme diferite, iar tipurile de comportament observate în cadrul acesteia de la apariția sa s-au schimbat rapid – și, în absența controlului, vor continua să evolueze – pe măsură ce platformele și instrumentele digitale și virtuale se răspândesc.”

Raportul prezintă un inventar al formelor pe care le poate lua violența cibernetică împotriva femeilor și identifică șase categorii: intruziunea, imitarea, supravegherea, urmărirea/spamming-ul, recrutarea și distribuirea cu rea-voință. Raportul definește intruziunea ca fiind folosirea tehnologiei pentru a obține acces ilegal sau neautorizat la sisteme sau resurse pentru a obține informații cu caracter personal, pentru a le modifica sau pentru a insulta victima, de exemplu sub forma violării parolei și a controlului funcționalității calculatorului. Supravegherea implică folosirea tehnologiei pentru a monitoriza activitățile și comportamentele victimei, în timp real sau cronologic (de exemplu, prin supravegherea GPS sau prin monitorizarea cheilor de acces pentru a recrea activitățile victimei pe calculator) [5].

Grupul de lucru al Consiliului Europei privind hărțuirea online și alte forme de violență online, în special împotriva femeilor și copiilor, a propus, într-un studiu din 2018 [6], următoarea definiție:

„Violența cibernetică reprezintă utilizarea sistemelor informatice pentru a cauza, a facilita sau a amenința persoane, ceea ce provoacă sau este probabil să provoace vătămări sau suferințe fizice, sexuale, psihologice sau economice și poate include exploatarea unor circumstanțe, caracteristici sau vulnerabilități individuale.”

Studiul precizează că anumite forme de infracționalitate cibernetică, cum ar fi accesul ilegal la date cu caracter personal intime sau distrugerea de date, pot fi, de asemenea, considerate acte de violență cibernetică. De asemenea, oferă un inventar al acțiunilor legate de violența cibernetică împotriva femeilor: încălcări informatice ale vieții private, infracțiuni informatice motivate de ură, hărțuire cibernetică, amenințări cibernetice directe cu violențe fizice, infracțiuni informatice și exploatarea sexuală și abuzuri sexuale împotriva copiilor în mediul online. Încălcările informatice ale vieții private includ intruziunile în computer (sau într-un alt dispozitiv) și preluarea, partajarea și manipularea de date și imagini, inclusiv a datelor intime. Supravegherea cibernetică reprezintă o supraveghere online. Aceasta include o serie de comportamente repetate și intruzive, cum ar fi urmărirea, hărțuirea și amenințările, și generează frică victimei. Studiul face trimitere, de asemenea, la cercetări potrivit cărora supravegherea cibernetică de către parteneri intimi are loc adesea în contextul violenței conjugale și reprezintă o formă de control coercitiv [7]

Într-un alt document – raportul din 2017 al Institutului European pentru Egalitatea de Șanse între Femei și Bărbați privind violența cibernetică împotriva femeilor și fetelor –, se notează că, deși încă lipsesc date statistice, studiile existente sugerează că femeile sunt mai vizate decât bărbații de anumite forme de violență cibernetică. Raportul citează experți potrivit cărora ar fi mai adecvat ca violența cibernetică să fie considerată o extindere a violenței offline. Potrivit acestui raport, poliția face adesea o distincție greșită între violența cibernetică împotriva femeilor și fetelor săvârșită online și cea săvârșită offline, considerând că practicile la care sunt supuse victimele sunt mai degrabă „incidente" decât comportamente sistematice continue [8]. Raportul include, de asemenea, următoarele afirmații [9]:

„Violența cibernetică împotriva femeilor și a fetelor se prezintă sub diferite forme, inclusiv: urmărirea pe ascuns în mediul online, pornografia împotriva voinței acestora (sau «pornografie din răzbunare»), insultele de gen și hărțuirea de gen, umilirea femeilor și fetelor (*slut shaming*), pornografia nesolicitată, șantajul sexual («*sextorsion*») [10] amenințările cu violul și cu moartea, divulgarea de informații cu caracter personal (*doxing*) și traficul facilitate prin mijloace electronice.

[...] Urmărirea pe ascuns online reprezintă un tip de urmărire prin intermediul emailurilor, al mesajelor text (sau online) sau al Internetului. Implică incidente repetate, care separat pot fi acte inofensive sau nu, dar care, acumulate, pot genera victimei un sentiment de insecuritate, îi provoacă un anumit nivel de suferință, teamă sau panică.

La fel ca violența între parteneri intimi produsă offline, violența cibernetică împotriva femeilor se poate manifesta sub diferite forme: sexuală, psihologică și, din ce în ce mai des, economică, informațiile difuzate online punând în pericol locul de muncă al victimei sau eficacitatea căutărilor viitoare ale unui loc de muncă. De asemenea, nu trebuie subestimate potențialele efecte psihologice ale acestor violențe săvârșite în cyberspațiu [...]".

Așadar, se pare că s-a conturat un consens (internațional și european) privind conceptul de „violență cibernetică”.

3. Cazul *Buturugă v. România*

Raționamentele de mai sus au fost avute în vedere de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului în contextul judecării cazului *Buturugă v. România*. În această cauză, Curtea Europeană a reținut, în fapt, că victima a pretins că, la 17 decembrie 2013, a fost amenințată cu moartea de către M.V.: acesta ar fi amenințat-o că o va arunca de la balcon pentru a face să se creadă că a vrut să se sinucidă. A mai susținut că, la 22 decembrie 2013, M.V. a lovit-o în cap și a amenințat-o că o ucide cu un topor, apoi s-a ascuns într-una din camerele apartamentului lor și a cerut ajutor.

La 23 decembrie 2013, victima a obținut un certificat medical care atesta că a avut nevoie de 3-4 zile de îngrijiri medicale ca urmare a leziunilor pe care le prezenta și că aceste leziuni puteau să dateze din 22 decembrie 2013.

Tot la 23 decembrie 2013, aceasta a depus o plângere împotriva lui M.V. la Parchet (a se citi – Procuratură – *n.a.*). La 6 ianuarie 2014, a formulat o nouă plângere împotriva lui M.V. și a repetat acuzațiile cu privire la violențele și amenințările la care fusese supusă. Victima a susținut că autoritățile au încercat să o convingă să își retragă plângerea pe motiv că leziunile nu erau grave.

La o dată neprecizată, reclamanta s-a constituit parte civilă și a solicitat repararea prejudiciilor materiale și morale pe care a pretins că le-a suferit.

La 18 martie 2014, victima a solicitat, ca element probatoriu în cadrul procesului penal, o percheziție electronică a calculatorului familiei, susținând că M.V. îi consultase în mod abuziv conturile electronice, inclusiv contul său de Facebook, și că făcuse copii ale conversațiilor sale private, ale documentelor și ale fotografiilor sale. Prin ordonanța din 2 iunie 2014, parchetul a respins cererea victimei pe motiv că probele care ar fi putut să fie astfel obținute nu aveau legătură cu infracțiunile de amenințare și violențe pretins săvârșite de făptuitor.

La 2 iulie 2014, victima a depus la dosarul parchetului o copie a hotărârii din 13 martie 2014 a Judecătoriei Tulcea prin care a fost emis un ordin de protecție în favoarea sa.

La 11 septembrie 2014, victima a formulat o nouă plângere penală împotriva lui M.V. pentru violarea secretului corespondenței.

După audierea mai multor persoane, prin ordonanța din 17 februarie 2015, parchetul a dispus clasarea dosarului. Ordonanța se întemeia pe art. 193 alin. (1) și (2), art. 206 alin. (1) și pe art. 302 alin. (2) din noul Cod penal al României, care sancționează lovirea sau alte violențe, amenințarea și violarea secretului corespondenței. În ordonanță, parchetul a indicat faptul că, la 17 decembrie 2013, reclamanta fusese într-adevăr amenințată cu moartea de către fostul său soț, dar a apreciat că comportamentul acestuia nu era suficient de grav pentru a fi calificat drept infracțiune. Prin urmare, parchetul i-a aplicat lui M.V. o amendă administra-

tivă de 1.000 de lei românești (RON) (echivalentul la aproximativ 250 de euro). În plus, parchetul a considerat că nu existau elemente care să probeze actele de violență care ar fi fost comise la 22 decembrie 2013. Astfel, potrivit parchetului, certificatul medical eliberat în ziua următoare proba că reclamanta a fost victima unor violențe, dar nu stabilea cu certitudine că M.V. era autorul acestora. În ceea ce privește plângerea referitoare la violarea secretului corespondenței, parchetul a respins-o ca tardivă (*i.e.*, pentru că a expirat termenul de prescripție de tragere la răspundere).

Victima a contestat ordonanța în discuție. Corelativ, prin hotărârea definitivă din 25 mai 2015, instanța de judecată a respins plângerea reclamantei. Instanța a confirmat concluziile parchetului potrivit cărora amenințările la care fusese supusă reclamanta de către M.V. nu prezentau gradul de pericol social necesar pentru a fi calificate drept infracțiune și că nu exista nicio probă directă că leziunile suferite de victimă au fost cauzate de făptuitor. În ceea ce privește plângerea reclamantei referitoare la pretinsa violare a secretului corespondenței, instanța a decis că plângerea nu avea legătură cu obiectul cauzei și că datele publicate pe rețelele de socializare erau publice [11].

În fața Curții Europene a Drepturilor Omului, victima a denunțat lipsa de eficacitate a anchetei penale privind actele de violență conjugală la care pretinde că a fost supusă. A invocat că siguranța sa personală nu a fost asigurată în mod adecvat. Ea a criticat, de asemenea, refuzul autorităților de a examina plângerea sa privind violarea secretului corespondenței sale de către fostul soț. În susținerea afirmațiilor sale, în drept, reclamanta a invocat art. 5 (dreptul la libertate şi la siguranţă), art. 6 (dreptul la un proces echitabil) și art. 8 (dreptul la respectarea vieţii private şi de familie) din Convenție [12].

Sub acest aspect, Curtea a reamintit că, în baza principiului *jura novit curia*, este responsabilă cu încadrarea juridică a faptelor cauzei; ea nu este obligată de motivele de drept invocate de reclamant în baza Convenției și al protocoalelor la aceasta și poate decide ce încadrare juridică să dea faptelor corespunzătoare unui capăt de cerere examinându-l în contextul articolelor sau dispozițiilor Convenției, altele decât cele invocate de reclamant. În speță, având în vedere împrejurările invocate de reclamantă și formularea capetelor sale de cerere, Curtea a decis că le va examina din perspectiva art. 3 (care prevede că „nimeni nu poate fi supus torturii, nici pedepselor sau tratamentelor inumane ori degradante”) și art. 8 (care garantează dreptul la respectarea vieţii private şi de familie) din Convenția Europeană a Drepturilor Omului [13].

După această clarificare, Curtea a reiterat că, în coroborare cu art. 3, obligația impusă de art. 1 din Convenție Înaltelor Părți Contractante de a garanta oricărei persoane aflate sub jurisdicția lor drepturile și libertățile consacrate de Convenție le impune să ia măsurile corespunzătoare pentru a împiedica ca aceste persoane să fie supuse torturii, tratamentelor sau pedepselor inumane ori degradante, chiar și administrate de persoane particulare.

Potrivit Curții, copiii și, în special, alte persoane vulnerabile, între care și victimele violenței în familie, au dreptul la protecție din partea statului, sub forma unei prevenții eficiente, protejând astfel aceste persoane față de forme atât de grave de atingeri aduse integrității persoanei. Aceste obligații pozitive, care se suprapun adesea, constau în: a) obligația de a lua măsuri rezonabile pentru a preveni relele tratamente de care autoritățile aveau sau ar fi trebuit să aibă cunoștință și b) obligația procedurală de a efectua o anchetă efectivă în cazul în care o persoană pretinde în mod întemeiat că a suferit rele tratamente [14].

Pentru a putea vorbi despre o obligație pozitivă, Curtea a precizat că trebuie să se stabilească faptul că autoritățile aveau sau ar fi trebuit să aibă cunoștință la momentul faptei despre existența unui risc real și imediat ca o persoană identificată să fie supusă unor rele tratamente ca urmare a faptelor penale ale unui terț și că nu au luat, în cadrul puterilor lor, măsuri care ar fi putut fi considerate în mod rezonabil ca fiind de natură să evite acel risc. În plus, Curtea a hotărât că statele au obligația pozitivă de a stabili și de a pune efectiv în aplicare un sistem de sancționare a oricăror forme de violență în familie și de a oferi garanții procedurale suficiente victimelor [15]. Aceste obligații pozitive derivă din asigurarea respectării art. 3 din Convenție.

Din perspectiva art. 8 din Convenție, Curtea a notat că, deși acest articol urmărește în esență să protejeze persoana împotriva ingerințelor arbitrare ale autorităților publice, poate impune statului obligații pozitive inerente respectării efective a drepturilor pe care le garantează. Alegerea măsurilor care pot garanta respectarea art. 8 din Convenție în relațiile dintre indivizi ține, în principiu, de marja de apreciere a statelor contractante. Există diferite modalități de asigurare a respectării vieții private, iar natura obligației statului depinde de aspectul vieții private care este în joc [16].

Aplicând aceste principii generale la circumstanțele cazului, cu privire la ancheta privind relele tratamente, Curtea Europeană a reținut că autoritățile naționale s-au bazat pe articolele din noul Cod penal care sancționează violența între persoane particulare, nu pe dispozițiile codului care sancționau mai sever violența în familie. Nici instanța de judecată nu a dat o altă calificare juridică faptelor de care fostul soț era acuzat [17].

Curtea a subliniat diligența deosebită pe care o impune tratarea plângerilor privind violența în familie și a considerat că particularitățile violenței în familie, astfel cum sunt recunoscute în Convenția de la Istanbul privind prevenirea și combaterea violentei împotriva femeilor și a violenței în familie, trebuiau luate în calcul în cadrul procedurilor interne. În speță, Curtea a constatat că ancheta internă efectuată de autoritățile naționale nu a ținut seama de aceste particularități [18].

Mai mult, Curtea a estimat că concluziile la care a ajuns judecătoria sunt discutabile. Astfel, instanța națională a concluzionat că amenințările la care a fost expusă victima nu erau suficient de grave pentru a fi calificate drept infracțiuni și că nu exista nicio probă directă a faptului că leziunile suferite de partea în cauză au fost cauzate de fostul său soț. Curtea nu a fost convinsă că astfel de concluzii aveau efectul disu-

asiv capabil să prevină un fenomen atât de grav precum violența conjugală. În plus, deși nicio autoritate internă nu a contestat realitatea și gravitatea leziunilor suferite de reclamantă, nu a existat niciun element al anchetei care să permită identificarea persoanei răspunzătoare de cauzarea leziunilor [19].

Curtea a mai observat că incidentele denunțate de victimă au avut loc la 17 și la 22 decembrie 2013, în timp ce prima plângere a fost prezentată de victimă la 23 decembrie 2013. Totuși, potrivit Curții, nu se poate afirma că a existat o întârziere excesivă între fapte și sesizarea autorităților. Prin urmare, în circumstanțele prezentei cauze, comportamentul victimei nu demonstrează o lipsă de diligență din partea sa, cu atât mai mult cu cât impactul psihologic este un aspect important care trebuie luat în considerare în cauzele de violență în familie. În plus, Guvernul nu a probat în fața Curții că termenul de depunere a plângerilor a avut consecințe directe asupra anchetei, făcând imposibilă, de exemplu, examinarea anumitor elemente materiale de probă sau audierea anumitor martori [20]. Curtea a mai observat, în continuare, că nu a fost prezentat niciun element nici în fața autorităților naționale, nici în fața sa pentru a examina prezenta cauză dintr-o altă perspectivă decât cea a violenței în familie [21].

Cu privire la ancheta referitoare la violarea secretului corespondenței, Curtea a notat că, atât în dreptul intern (*i.e.*, al României), cât și în cel internațional, fenomenul violenței în familie nu este perceput ca fiind limitat doar la acte de violență fizică, ci include, printre altele, violența psihologică sau hărțuirea. Curtea a remarcat că violența cibernetică este recunoscută în prezent ca fiind un aspect al violenței împotriva femeilor și fetelor și se poate prezenta sub diferite forme, între care, intruziunea în calculatorul victimei și preluarea, partajarea și manipularea datelor și a imaginilor, inclusiv a datelor intime. În contextul violenței în familie, supravegherea cibernetică este adesea efectuată de parteneri intimi. Prin urmare, Curtea a acceptat argumentul reclamantei potrivit căruia acte precum supravegherea, accesarea sau păstrarea fără drept a corespondenței partenerului pot fi luate în considerare atunci când autoritățile naționale anchetează acte de violență în familie [22].

Revenind la circumstanțele cazului, referitor la decizia definitivă a judecătoriei, potrivit căreia plângerea victimei privind pretinsa violare a secretului corespondenței nu avea nicio legătură cu obiectul cauzei, iar datele publicate pe rețelele sociale erau publice, Curtea a considerat că concluziile acesteia sunt discutabile. Potrivit Curții, acuzațiile de violare a corespondenței necesitau o examinare pe fond din partea autorităților pentru a putea avea o imagine globală a fenomenului violenței în familie sub toate formele sale [23]. În plus, Curtea a observat că victima a susținut că fostul său soț i-a consultat abuziv conturile sale electronice, inclusiv contul de Facebook, și că a făcut copii ale conversațiilor sale private, ale documentelor și fotografiilor sale. Curtea a dedus de aici că victima făcea trimitere la un set de date și documente electronice care nu se limitau la datele pe care le-ar fi publicat pe rețelele sociale. Curtea a considerat că concluzia judecătoriei potrivit căreia datele în cauză erau publice este

problematică, în măsura în care autoritățile naționale nu au efectuat o examinare pe fond a alegațiilor victimei pentru a putea califica natura datelor și a comunicărilor vizate [24]. Așadar, Curtea a constatat că alegațiile victimei potrivit cărora fostul său soț i-ar fi interceptat, consultat și păstrat în mod abuziv comunicațiile sale electronice nu au fost examinate pe fond de autoritățile naționale. Acestea nu au efectuat acte de procedură pentru a culege probe care să permită stabilirea veridicității faptelor sau calificarea lor juridică. Curtea a apreciat că autoritățile au dat dovadă de un formalism excesiv ignorând orice legătură cu actele de violență conjugală pe care reclamanta le adusese deja la cunoștință, omițând astfel să ia în considerare diferitele forme pe care le poate lua violența în familie [25].

Generalizând, Curtea a concluzionat că autoritățile naționale nu au abordat ancheta penală ca ridicând problema specifică a violenței conjugale și că, procedând astfel, nu au dat un răspuns adecvat gravității faptelor denunțate de reclamantă. Ancheta privind actele de violență a fost deficitară și nu a fost efectuată nicio examinare pe fond a plângerii privind violarea secretului corespondenței, care, în opinia Curții, este strâns legată de plângerile privind lovire și alte violențe. Prin urmare, a existat o omisiune în respectarea obligațiilor pozitive prevăzute de art. 3 și 8 din Convenție și o încălcare a acestor dispoziții [26]. Curtea a decis că România trebuie să-i achite reclamantei suma de 10.000 de euro cu titlu de prejudiciu moral [27].

Mesajul Curții Europene din cazul *Buturugă v. România* este că violența în familie poate fi comisă în cyberspațiu. Altfel spus, violența cibernetică constituie o formă a violenței în familie. Iar plângerile referitoare la violarea secretului corespondenței de către un membru de familie (și nu doar) trebuie examinate în fond.

4. Cazul *Volodina v. Rusia (nr. 2)*

În cazul *Volodina v. Rusia (nr. 2)*, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a avut o abordare nuanțată. Cazul se referă la obligația statului de a proteja victima față de actele de violență cibernetică, constând în publicarea fotografiilor sale intime fără consimțământul ei, hărțuirea acesteia prin urmărire, crearea de profiluri false, precum și de a efectua o investigație eficientă a acestor acte.

În fața Curții Europene, victima a susținut că, pentru o perioadă de cel puțin trei ani, autoritățile ruse nu au reușit să o protejeze de actele repetate de violență cibernetică ale lui S., fostului său partener cu care a avut o relație intimă de aproximativ un an. Ea a menționat că făptuitorul ar fi creat conturi false din numele ei, ar fi publicat fără acordul ei fotografii intime și a urmărit-o prin intermediul unui dispozitiv GPS. Ea a mai susținut, de asemenea, că autoritățile nu au reușit să efectueze o anchetă eficientă asupra acestor fapte.

În ceea ce privește modul în care autoritățile ruse au efectuat o anchetă asupra sesizărilor victimei împotriva fostului ei partener, Curtea a reiterat că, pentru a fi eficientă, o anchetă trebuie să fie promptă și aprofundată. Autoritățile trebuie să ia toate măsurile rezonabile pentru a obține dovezi privind incidentul, inclusiv probe crimi-

nalistice. Este necesară o diligență specială în ceea ce privește cazurile de violență în familie, iar natura specifică a violenței în familie trebuie să fie luată în considerare în desfășurarea procedurilor interne [28].

În ceea ce privește investigarea profilurilor false social media și difuzarea fotografiilor intime ale victimei, un caz penal a fost deschis abia la 6 martie 2018, la aproape doi ani după ce victima a sesizat poliția pentru prima dată despre existența profilurilor false – la 22 iunie 2016. Înainte de aceasta, se pare că poliția a încercat să elimine în grabă problema, în mod formal, invocând lipsa jurisdicției teritoriale sau lipsa unei infracțiuni, în loc de a face o încercare serioasă și reală de a stabili circumstanțele creării profilurilor false. Potrivit Curții, deoarece statele sunt responsabile pentru întârzieri, fie că sunt imputabile conduitei autorităților lor judiciare sau de altă natură, fie deficiențelor structurale din sistemul său judiciar care cauzează întârzieri, nu este relevant dacă întârzierea inițială de doi ani a fost cauzată de lipsa unor norme clare privind competența judiciară pentru investigarea infracțiunilor online sau de reticența ofițerilor de poliție de a se ocupa de caz [29].

În orice caz, indiferent dacă S. (fostul parter al victimei) a fost sau nu disponibil pentru a fi interogat (acesta ar fi plecat în țara sa de origine, Azerbaidjan), poliția ar fi trebuit să acționeze prompt și cu bună-credință pentru a obține probe cu privire la presupusele infracțiuni, inclusiv identificarea numerelor de telefon și a adreselor de Internet care au fost utilizate pentru a crea profiluri false și publicarea fotografiilor victimei. Totuși, acest lucru nu s-a realizat până la deschiderea cauzei penale în 2018, ceea ce a dus la pierderea timpului și la subminarea capacității autorităților de a obține probe referitoare la actele de violență cibernetică [30].

Potrivit Curții, ancheta care a avut loc începând cu 2018 nu poate fi considerată a fi fost rapidă sau suficient de amănunțită. A fost nevoie de aproape un an pentru ca autoritățile să obțină informații despre adresele de Internet ale conturilor false de la compania rusă care operează platforma de social media „VKontakte”; autoritățile nu au trimis nicio cerere către Instagram pentru a identifica proprietarul conturilor false. Audierea victimei și inspectarea paginilor false de pe Instagram au avut loc în mai 2020, adică după doi ani de la plângerea sa în 2018. Autoritățile par să fi stabilit atât persoana al cărei număr de telefon și adresa de internet au fost utilizate pentru a crea conturile false în 2016, cât și proprietarul numărului de telefon din Azerbaidjan care a fost utilizat pentru a crea două conturi false în 2018. Cu toate acestea, convorbirile lor și posibilele legături cu S. nu au fost investigate; nu s-a stabilit modul în care persoana din Azerbaidjan ar fi putut intra în contact cu fotografiile intime și datele personale ale victimei [31].

Curtea a constatat că o „anchetă preliminară” privind celelalte infracțiuni pe care victima le-a sesizat poliției nu a condus la deschiderea unui alt dosar penal. În ceea ce privește dispozitivul de urmărire găsit în geanta victimei, decizia procedurală privind plângerea sa a fost emisă la aproape trei ani mai târziu. Autoritățile de anchetă nu au contactat-o cu privire la plângere, nu au adresat lui S. nicio întrebare cu pri-

vire la dispozitiv și nu au implementat mijloace tehnice pentru a determina numărul cartelei SIM instalate în dispozitiv utilizând infrastructura de rețea a furnizorului de servicii. Autoritățile nu au investigat, de asemenea, amenințările cu moartea pe care victima le-a primit online și le-a sesizat poliției. Fără a întreprinde vreo investigație, poliția a concluzionat că nu a fost comisă nicio infracțiune [32].

Ca urmare a investigării lente a profilurilor false de pe rețelele sociale, faptele reclamate în cele din urmă s-au prescris. Cazul penal deschis împotriva S. a fost întrerupt, chiar dacă implicarea sa în crearea profilurilor false pare să fi fost stabilită. În jurisprudența sa, Curtea a constatat încălcări ale obligației de a efectua o investigație eficientă în cazurile în care procedura a continuat în mod necuvenit sau s-a încheiat în urma intervenției prescripției, permițând autorilor să scape de răspundere. Principiul eficacității înseamnă că autoritățile naționale nu trebuie în niciun caz să lase nepedepsite suferințelor fizice sau psihologice provocate. Acest lucru este esențial pentru menținerea încrederii publicului în preeminența dreptului și pentru sprijinirea acestuia, precum și pentru prevenirea apariției toleranței sau a coluziunii autorităților în acte de violență. Prin neefectuarea procedurilor cu diligența necesară, Curtea a decis că autoritățile ruse poartă răspunderea pentru neasigurarea aducerii în fața justiției a făptuitorului actelor de violență cibernetică. Nepedepsirea făptuitorului a fost suficientă pentru a pune la îndoială capacitatea autorităților de stat de a proteja femeile față de violența cibernetică [33].

Pe scurt, Curtea Europeană a constatat că, deși autoritățile erau dotate cu instrumente juridice pentru cercetarea în justiție a actelor de violență cibernetică ale căror victimă a fost reclamanta, modul în care au abordat efectiv problema – în special reticența de a deschide un caz penal și ritmul lent al investigației care a dus la nepedepsirea autorului – a dezvăluit incapacitatea de a-și îndeplini obligațiile pozitive în baza art. 8 din Convenție. În consecință, a existat o încălcare a acestei dispoziții [34]. Curtea a decis că Rusia trebuie să-i achite victimei suma de 7.500 de euro cu titlu de prejudiciu moral.

Ca și în cazul precedent, în *Volodina v. Rusia (nr. 2)*, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a confirmat că violența cibernetică constituie o formă violenței în familie. Totuși, autorităţile ruse s-au bazat pe art. 137 din Codul penal al Federației Ruse (articol care stabilește răspunderea penală pentru „încălcarea inviolabilității vieții personale”).

Spre deosebire de cazul *Buturugă v. România*, în cazul *Volodina v. Rusia (nr. 2)*, Curtea Europeană nu a reținut și art. 3 din Convenție. În primul caz, Curtea a analizat faptele și din perspectiva art. 3 din Convenție, pentru că a existat și o violență fizică, nu doar o violență cibernetică. În schimb, în cel de al doilea caz, a existat o amenințare cu aplicarea violenței (*i.e.*, făptuitorul a amenințat victima, prin intermediul tehnologiilor informaționale, cu omor). Dar și violența psihologică (*i.e.*, amenințarea cu aplicarea violenței) cade, în unele circumstanțe, sub incidența art. 3 din Convenție [35].

În literatura de specialitate se susține că analiza violenței cibernetice în baza art. 8, mai degrabă decât al art. 3 din Convecție, este problematică din mai multe motive: în primul rând, art. 8 din Convenție garantează un drept relativ care poate fi supus ingerințelor din partea statului; în al doilea rând, invocarea art. 8 din Convenție nu surprinde în mod adecvat gravitatea încălcării drepturilor omului și, mai larg, subminează progresele semnificative înregistrate în stabilirea violenței împotriva femeilor ca încălcare a interzicerii torturii, a tratamentelor sau pedepselor umane sau degradante conform dreptului internațional; și în al treilea rând, recunoașterea violenței cibernetice împotriva femeilor ca o încălcare a art. 8 din Convecție nu face nimic pentru a aborda distincția public/privat recalibrată conform dreptului internațional în era digitală, care a contribuit la prevalența violenței cibernetice împotriva femeilor. Autoarea citată pledează ca, în viitor, analiza Curții a plângerilor referitoare la violența cibernetică împotriva femeilor să se facă în baza art. 3 din Convenție [36] (care garantează un drept absolut, adică care nu poate fi restrâns). Vom vedea care va fi, în continuare, poziția Curții Europene.

5. Cazul *Straistă v. Republica Moldova*

Și cazul *Straistă v. Republica Moldova* a vizat crearea unor profiluri false (peste 50 de profiluri) pe Facebook, fiind utilizate numele și fotografiile reale ale victimei, precum și alte fotografii care înfățișau o femeie îmbrăcată sumar în ipostaze provocatoare, cu fața ascunsă. Textul sub fotografii relata despre faptul că aceasta presta servicii sexuale. Era indicat și numărul de telefon real al victimei.

Fără a utiliza noțiunea de „violență cibernetică", Curtea Europeană a condamnat Republica Moldova pentru eșecul autorităților naționale de a-și îndeplini obligațiile pozitive, prin desfășurarea unei anchete efective, pentru asigurarea protecției adecvate împotriva ingerințelor grave în viața privată a persoanei. Poliția a analizat plângerile victimei într-o procedură contravențională (se pare că poliția ar fi apreciat că faptele în discuție constituie o calomnie, care se sancționează în conformitate cu art. 70 din Codul contravențional [37]), însă a încetat procesul din cauza expirării termenului de prescripție, fără a ține cont de încălcările continue ale drepturilor victimei, fără a identifica făptuitorul și fără a întreprinde, în general, vreo măsură. În consecință, Curtea a conchis, în unanimitate, că a existat o încălcare a art. 8 din Convenție [38] și a stabilit că Republica Moldova trebuie să-i achite victimei 5.000 de euro cu titlu de prejudiciu moral. În acest caz, nu s-a pus problema analizei faptelor din perspectiva violenței în familie, deoarece victima nu a pretins că faptele în discuție ar fi fost comise de un „membru de familie" (*lato sensu*). Așa cum derivă din *Buturugă v. România* și din *Volodina v. Rusia (nr. 2)*, calitatea de membru de familie o poate avea și fostul soț sau fostul partener. Aceeași constatarea poate fi făcută și în raport cu dreptul intern, cu precizarea că [39]:

„articolul 201[1] din Codul penal, care stabileşte infracţiunea de violenţă în familie, este inclus în capitolul VII din Cod, intitulat infracţiuni contra familiei şi minorilor. Astfel, din punct de vedere juridico-penal, această infracţiune are ca obiect principal relaţiile sociale cu privire la consolidarea familiei şi buna-convieţuire în cadrul familiei, iar integritatea fizică sau psihică a persoanei constituie un obiect secundar. Prin urmare, atunci când actele de violenţă au fost comise împotriva unui fost soţ sau fost concubin, mai ales după curgerea unei perioade substanţiale de timp, persoanele care posedă competenţa aplicării legii penale trebuie să constate dacă conflictul dintre victimă şi agresor este o consecinţă a relaţiei lor de căsătorie sau de concubinaj anterioare. În caz contrar, aceste acţiuni ar putea fi calificate, după caz, în baza altor norme penale sau contravenţionale, fapt care este conform cu Convenţia Europeană a drepturilor omului şi cu jurisprudenţa Curţii Europene (a se vedea cauza *Mudric v. Republica Moldova*, 16 iulie 2013, § 23, 24 şi 48)."

Așadar, urmează să se facă o analiză de la caz la caz pentru a determina dacă fostul soț/fostul partener are calitate de „membru de familie" [40].

Concluzii

Sintetizând cele menționate mai sus, conchid că nu există vreun dubiu că violența în familie poate fi comisă în cyberspațiu. Autoritățile trebuie să efectueze o anchetă efectivă atunci când sunt sesizate cu privire la fapte ce vizează o pretinsă violență cibernetică. O astfel de anchetă trebuie să conducă la identificarea făptuitorului, la pedepsirea acestuia și la despăgubirea victimei. Deocamdată, această obligație (care, de altfel, este una de mijloace, nu de rezultat) derivă, conform jurisprudenței Curții de la Strasbourg, din art. 8 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului.

Referințe bibliografice:

1. Moise, A.-C. *Infractorii și victimele în cyberspațiu.* În: Curierul Judiciar, 2016, nr.9, pp. 475-481. ISSN 1582-7526.
2. Sandywell B. On the globalisation of crime: the Internet and new criminality. In: Jewkes Y., Yar M. (eds.). *Handbook of Internet Crime*. London and New York: Routlege, 2011, pp. 38-66. ISBN 978- 1-84392-523-1.
3. Tertereanu P., Dragomir M., Țîțu A.M. Cyber Violence Form of Domestic Violence. In: Karabegovic I., Kovačević A., Mandzuka S. (eds). *New Technologies, Development and Application VI. NT 2023. Lecture Notes in Networks and Systems*, vol. 687. Cham: Springer, 2023, pp. 550-556. ISBN 978-3-031-31065-2.
4. Cyber Violence Against Women And Girls. A World-Wide Wake-Up Call. A Report by The Un Broadband Commission For Digital Development Working Group on Broadband and Gender, 2015. [citat 14.11.2023]. Disponibil: https://en.unesco.org/sites/default/files/genderreport2015final.pdf

5. *Apud:* Case of *Buturugă v. Romania*, Application no. 56867/15, Judgment of 11 February 2020, § 36. [citat 14.11.2023]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-201342
6. Cybercrime Convention Committee (T-CY). Working Group on cyberbullying and other forms of online violence, especially against women and children. Mapping study on cyberviolence. [citat 14.11.2023]. Disponibil: https://rm.coe.int/t-cy-2017-10-cbg-study-provisional/16808c4914
7. *Apud:* Case of *Buturugă v. Romania*, Application no. 56867/15, Judgment of 11 February 2020, § 40. [citat 14.11.2023]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-201342
8. *Ibidem*, § 42.
9. Faptele desemnate prin cuvintele „*sexting*", „*sextortion*" și „*revenge porn*" pot atrage răspunderea în baza art. 173, 175, 177, 189, 206, 208^1 și/sau 259 din Codul penal al Republicii Moldova și/sau în baza art. 70, 78^2 și/sau 90 din Codul contravențional. *Apud:* Brînză S., Stati V. *„Sexting", „sextorsion", „revenge porn": fenomene reflectate în Codul penal al Republicii Moldova?* În: Studia Universitatis Moldaviae, Seria „Științe sociale", 2021, nr. 3, p. 15. ISSN 1814-3199. [citat 14.11.2023]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/123418
10. European Institute for Gender Equality. Cyber violence against women and girls. [citat 14.11.2023]. Disponibil: https://eige.europa.eu/publications-resources/publications/cyber-violence-against-women-and-girls
11. Case of *Buturugă v. Romania*, Application no. 56867/15, Judgment of 11 February 2020, §§ 7-13, § 21. [citat 14.11.2023]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-201342
12. *Ibidem*, § 43.
13. *Ibidem*, § 44.
14. *Ibidem*, § 60.
15. *Ibidem*, § 61.
16. *Ibidem*, § 62.
17. *Ibidem*, § 66.
18. *Ibidem*, § 67.
19. *Ibidem*, § 68.
20. *Ibidem*, § 69.
21. *Ibidem*, § 70.
22. *Ibidem*, § 74.
23. *Ibidem*, § 76.
24. *Ibidem*, § 77.
25. *Ibidem*, § 78.
26. *Ibidem*, § 79.
27. *Ibidem*, § 83.

28. Case of *Volodina v. Russia (no. 2)*, Application no. 40419/19, Judgment of 14 September 2021, § 62. [citat 14.11.2023]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-211794
29. *Ibidem*, § 63.
30. *Ibidem*, § 64.
31. *Ibidem*, § 65.
32. *Ibidem*, § 66.
33. *Ibidem*, § 67.
34. *Ibidem*, § 68.
35. Spre exemplu, a se vedea: Case of *Gäfgen v. Germany*, [GC], Application no. 22978/05, Judgment of 1 June 2010, § 91. [citat 14.11.2023]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-99015. Potrivit Curții Europene, ameninţarea unei persoane cu tortura ar putea constitui cel puţin un tratament inuman.
36. Sinclair-Blakemore A. *Cyberviolence Against Women Under International Human Rights Law: Buturugă v Romania and Volodina v Russia (No 2)*. In: Human Rights Law Review, 2023, vol. 23, iss. 1, pp. 1-27. ISSN 1461-7781.
37. Conform art. 70 din Codul contravențional:
    „(1) Calomnia, adică răspândirea cu bună ştiinţă a unor informaţii mincinoase ce defăimează o altă persoană, se sancţionează cu amendă de la 48 la 72 de unităţi convenţionale aplicată persoanei fizice sau cu muncă neremunerată în folosul comunităţii de la 20 la 60 de ore, cu amendă de la 72 la 150 de unităţi convenţionale aplicată persoanei cu funcţie de răspundere cu privarea de dreptul de a deţine anumite funcţii sau de dreptul de a desfăşura anumite activităţi pe un termen de la 3 luni la un an.
    (2) Aceeaşi acţiune însoţită de învinuirea în săvârşirea unei infracţiuni se sancţionează cu amendă de la 60 la 90 de unităţi convenţionale aplicată persoanei fizice sau cu muncă neremunerată în folosul comunităţii de la 40 la 60 de ore, cu amendă de la 90 la 180 de unităţi convenţionale aplicată persoanei cu funcţie de răspundere cu privarea de dreptul de a deţine anumite funcţii sau de dreptul de a desfăşura anumite activităţi pe un termen de la 6 luni la un an.”
38. Case of *Straistă v. the Republic of Moldova*, Application no. 14191/14, Judgment of 15 March 2022, § 9. [citat 14.11.2023]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-216169
39. A se vedea § 36 din Decizia Curții Constituționale nr. 113 din 2 octombrie 2018 de inadmisibilitate a sesizării nr. 135g/2018 privind excepţia de neconstituţionalitate a unor prevederi din articolul 3 alin. (2) lit. b) din Legea cu privire la prevenirea şi combaterea violenţei în familie şi din articolul

133/1 lit. b) din Codul penal. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* nr. 59-65/22 din 22 februarie 2019.

40. Pentru detalii, a se vedea: Reniță Gh. *Jurisprudența Curții Constituționale privind violența în familie.* În: Conferința științifică internațională „Prevenirea și combaterea violenței în familie" (1-2 decembrie 2022, Chișinău). Culegere de comunicări. Chișinău: CEP USM, 2023, pp. 169-181. ISBN 978-9975-62-552-4. DOI: 10.5281/zenodo.8218920.